

Dit document is opgesteld naar aanleiding van het deelprogramma Wederopbouw van de visie Erfgoed en Ruimte en is een nadere uitwerking van de kernkwaliteiten zoals die genoemd zijn in bijlage 3 van de Visie Erfgoed en Ruimte.

Skarsterlân

Haskerveenpolder

Toonbeeld van de wederopbouw

Inhoud

Wederopbouw: tonen van een tijdperk	pagina 2
Methodiek en leeswijzer	pagina 3
Wederopbouwperiode	pagina 4
Vóór de wederopbouw	pagina 7
Ruimtelijke analyse	pagina 9
– Massa-ruimte	pagina 13
– Verkaveling	pagina 15
– Ontsluiting	pagina 17
– Water	pagina 19
– Groen	pagina 21
– Bebouwing	pagina 23
– Bijzondere elementen	pagina 25
Huidige situatie	pagina 27
Kernkwaliteiten	pagina 29

Wederopbouw: tonen van een tijdperk

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft in 2011 dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd en kunnen worden beschouwd als toonbeelden van de Wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (planmatige opgezette uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Kiezen voor karakter, de rijksvisie op erfgoed en ruimte die op 15 juni 2011 door de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Infrastructuur en Milieu namens het kabinet is aangeboden aan de Tweede en Eerste Kamer (TK 2010-2011, 32 156 nr. 29).

De selectie als wederopbouwgebied zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Daarnaast wil het Rijk stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de Wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven en als cultureel erfgoed een rol van betekenis spelen in de ruimtelijke ordening.

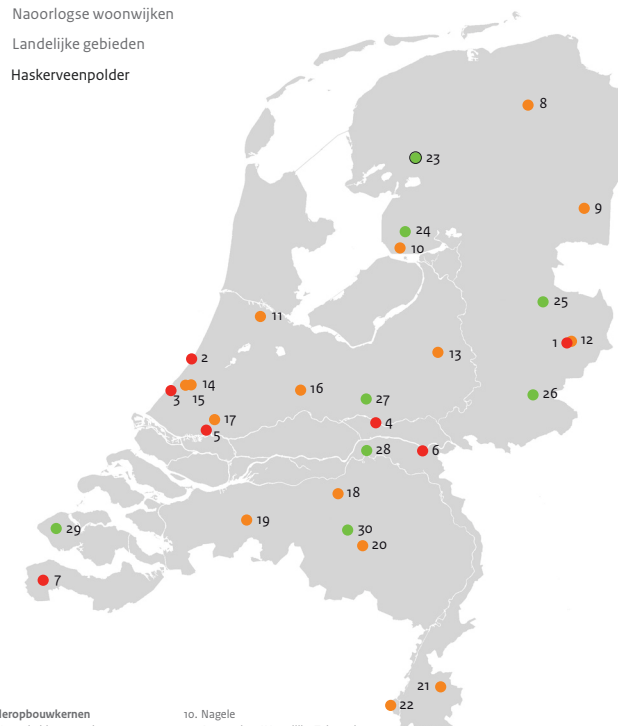
In lijn met de Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (TK 2009-2010, 32 156 nr. 13) wordt hier in juridische zin invulling aangegeven – niet door aanwijzing als beschermd stads- of dorpsgezicht – maar als uitvloeisel van de verplichting om cultuurhistorie onderdeel te laten zijn van de belangenafweging in het kader van de totstandkoming van bestemmingsplannen, zoals opgenomen in artikel 3.1.6 lid 5 onder a van het Besluit ruimtelijke ordening.

Nu zo'n zestig jaar na de realisatie bouw of aanleg, zijn deze wederopbouwgebieden als gevolg van maatschappelijke en sociaaleconomische veranderingen, object van (ingrijpende) vernieuwingsoperaties. De uitdaging hierbij is om ontwikkelingen en vernieuwing hand-in-hand te laten gaan met het behoud van het bijzondere karakter van deze gebieden.

Kennis, inzicht en begrip van de cultuurhistorische waarden van de wederopbouwgebieden en hun ruimtelijke ontwikkelingsgeschiedenis zijn van belang bij het maken van weloverwogen keuzes in de planvormingsprocessen. Dit gebiedsdocument is bedoeld ter ondersteuning hiervan en brengt de bijzondere kernkwaliteiten van Haskerveenpolder in beeld: de ruilverkaveling/ontginning van Haskerveenpolder.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- Haskerveenpolder

Wederopbouwkeren
 01. Hengelo binnenstad
 02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
 03. Den Haag Atlantikwallzone
 Kijkduin-Zorgvliet
 04. Rhenen binnenstad
 05. Rotterdam oostelijke binnenstad
 06. Nijmegen binnenstad
 07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken
 08. Groningen De Wijert-Noord
 09. Emmen Emmerveer, Angelse en Emmerhout

10. Nagele
 11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
 12. Hengelo Klein Driene I en II
 13. Apeldoorn Kerschoten
 14. Den Haag Mariahoeve
 15. Leidschendam-Voorburg
 De Heuvel Prinsenhof
 16. Utrecht De Halve Maan
 17. Rotterdam Ommoord
 18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
 19. Breda De Heuvel
 20. Eindhoven 't Hooft
 21. Heerlen Vrieheide
 22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden
 23. Skarsterlân Haskerveenpolder
 24. Noordoostpolder
 25. Vriezenveen
 26. Berkelland Beltrum I
 27. De Groep en omgeving
 28. Maas en Waal-West
 29. Veere Walcheren
 30. Boxtel en Best De Scheeken

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Methodiek en leeswijzer

De methodiek is er op gericht de kernkwaliteiten uit de Wederopbouwperiode te analyseren en herkenbaar in beeld te brengen. Als basis voor de ruimtelijke analyse zijn bestaande studies gebruikt, waar nodig aangevuld met een veldbezoek om de bureaustudie te toetsen. In het colofon van dit document is opgenomen welke studies en rapporten als basis gebruikt zijn voor dit gebiedsdocument. De inhoudelijke focus van de gebiedsdocumenten ligt op de Wederopbouwperiode en de actuele situatie van het gebied. Om de context van de ontwikkelingen te begrijpen, zijn waar nodig relevante ontwikkelingen uit andere tijdsperiodes meegenomen in de analyse.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de wederopbouwperiode in het algemeen en de specifieke ontwikkelingen met betrekking tot landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden) in het bijzonder. In de erna volgende hoofdstukken wordt ingezoomd op het onderhavige gebied en wordt door middel van een gebiedsanalyse geuid wat de specifieke kernkwaliteiten zijn die dit gebied tot een wederopbouwgebied van nationaal belang maken.

Bron: Nationaal Archief

Wederopbouwperiode

Nederland maakte tussen 1945 en 1965 een ongeken­de transformatie door. In ruimtelijk, economisch en in sociaal­maatschappelijk opzicht veranderde ons land ingrijpend. Na de Tweede Wereldoorlog was veel landelijk gebied, gebouwde omgeving en infrastructuur zwaar beschadigd geraakt, stonden onder water of lagen compleet in puin. Het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw begon al in de oorlog. Steden en dorpen herrezen uit het puin dankzij krachtige samenwerking en een sterke centrale sturing. In deze periode zijn veel innovatieve en ongeken­de ontwerpen gerealiseerd, zowel bij stedelijk herstel en uitbreiding als bij de herinrichting van het landelijk gebied en de aanleg van nieuw land.

Vooroorlogse ontwikkelingen

Vóór de oorlog was er al de wens om het platteland te moderniseren. Nederland liep achter op het gebied van landbouwmechanisatie en landbouwgronden waren niet of nauwelijks ontsloten voor gemotoriseerd vervoer. Hiervoor werd het instrument ruilverkaveling ingezet om de inrichting van het landelijk gebied te verbeteren. In 1924 kwam hiervoor de eerste Ruilverkavelingswet tot stand. Er was vaak sprake van drie met elkaar samenhangende omstandigheden die nadelig werkten: versnipperd grondbezit, kleine, slecht bereikbare percelen en een slechte ontwatering. Door herverdeling van gronden ontstonden aaneengesloten eenheden grond.

Modernisering van de landbouw

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er grote politieke en maatschappelijke aandacht voor de modernisering van het platteland. Bovendien heerste er grote overeenstemming over het doel en het resultaat van de modernisering. Drijvende kracht achter de landbouwhervormingen was Sicco Mansholt, zelf boer en minister van Landbouw in zes kabinetten in de

periode 1945-1958. Waar in de jaren 20 en 30 nog volop ontginningen en inpolderingen plaatsvonden, werd tijdens de Wederopbouwperiode vooral ingezet op een effectievere en efficiëntere landbouw door schaalvergroting, rationalisering en modernisering van de agrarische bedrijfsvoering. Men richtte zich op agrarische productieverbetering. Het eerste doel hiervan was de eigen voedselvoorziening: met de Hongerwinter nog vers in het geheugen, wilde men Nederland zelfvoorzienend maken. Ten tweede was productieverbetering nodig voor de export van landbouwproducten. Het landelijk gebied speelde dan ook een belangrijke rol bij het herstel en de groei van de Nederlandse economie. Ten derde was de vernieuwing van de agrarische sector gericht op verbetering van de positie en leefomstandigheden van de boeren.

Ruilverkavelingen en het landschapsplan

Na 1945 werden ruilverkavelingen steeds omvangrijker en complexer, waardoor het bestaande juridische kader niet meer voldeed. De ruilverkavelingswet werd daarom in 1954 gewijzigd. Ruilverkavelingen die onder de nieuwe ruilverkavelingswet van 1954 vielen, werden daarom ook wel aangeduid als ruilverkavelingen 'nieuwe stijl'. Naast de belangen voor de agrarische sector voorzag de wet nu ook in diverse andere functies, zoals infrastructuur, recreatie, streekverbetering en ontgroning en natuur- en cultuurwaarden. Een 'landschapsplan' werd een verplicht onderdeel van ieder ontwerp voor een ruilverkaveling of herinrichting. Het landschapsplan had tot doel om een harmonie te vinden tussen de herstructurering van de landbouw en de inrichting van het landschap. Overigens was vanaf 1944 het opstellen van een landschapsplan in feite al gangbaar: zo werd hiermee als eerste in Walcheren geëxperimenteerd. Ook voor De Scheeken (1944) en Beltrum (1950) is een landschapsplan opgesteld. Bij de wetswijziging van 1954 is deze werkwijze formeel vastgelegd.

Grootschalige ruilverkaveling leidde tot de herinrichting van honderdduizenden hectares cultuurgrond. Verspreide percelen werden samengevoegd en nieuwe (landbouw)wegen zorgden voor een verbeterde ontsluiting. Aan deze wegen werden nieuwe boerderijen gevestigd. Een typerend kenmerk van veel ruilverkavelingsgebieden is dat veel naoorlogse boerderijen bij hun akkers en weilanden zijn gebouwd en niet meer in dorpen liggen. Maatregelen voor een betere ontwatering waren onder andere de aanleg van drainage, nieuwe gemalen, het rechte trekken en verdiepen van waterlopen, de aanleg van nieuwe waterlopen en diepploegen. Door het beplantingsplan was er ook aandacht voor beplanting langs de wegen en om en bij de erven. Om variatie en hiërarchie in het landschap aan te brengen werden verschillende soorten en dichtheden beplanting gebruikt.

Het platteland en de bevolking waren in de eerste helft van de twintigste eeuw sterk achter gebleven op de ontwikkeling in de steden. Naast de fysieke verbetering van gebieden werd daarom ook de sociale structuur verbeterd door middel van streekverbeteringsplannen. In de streekverbeteringsgebieden werd met overheidssteun met een voorlichtingsprogramma getracht het boerengezin te moderniseren. Er was aandacht voor plattelandsvrouwen in hun rol als boerin en huisvrouw. En met de scholing van agrariërs kon de bedrijfsmodernisering verbeterd worden.

Inrichting van nieuw land

Bij de inrichting speelden bodemreliëf, waterhuishouding, (beoogde) bebouwing en (verwacht) grondgebruik een rol. Ook werden cultuurhistorische elementen en structuren soms gehandhaafd en in het landschap opgenomen. Het gaat bijvoorbeeld om landschapselementen als eendenkooien, molens, dijken en boomlinten. Creatieve oplossingen van

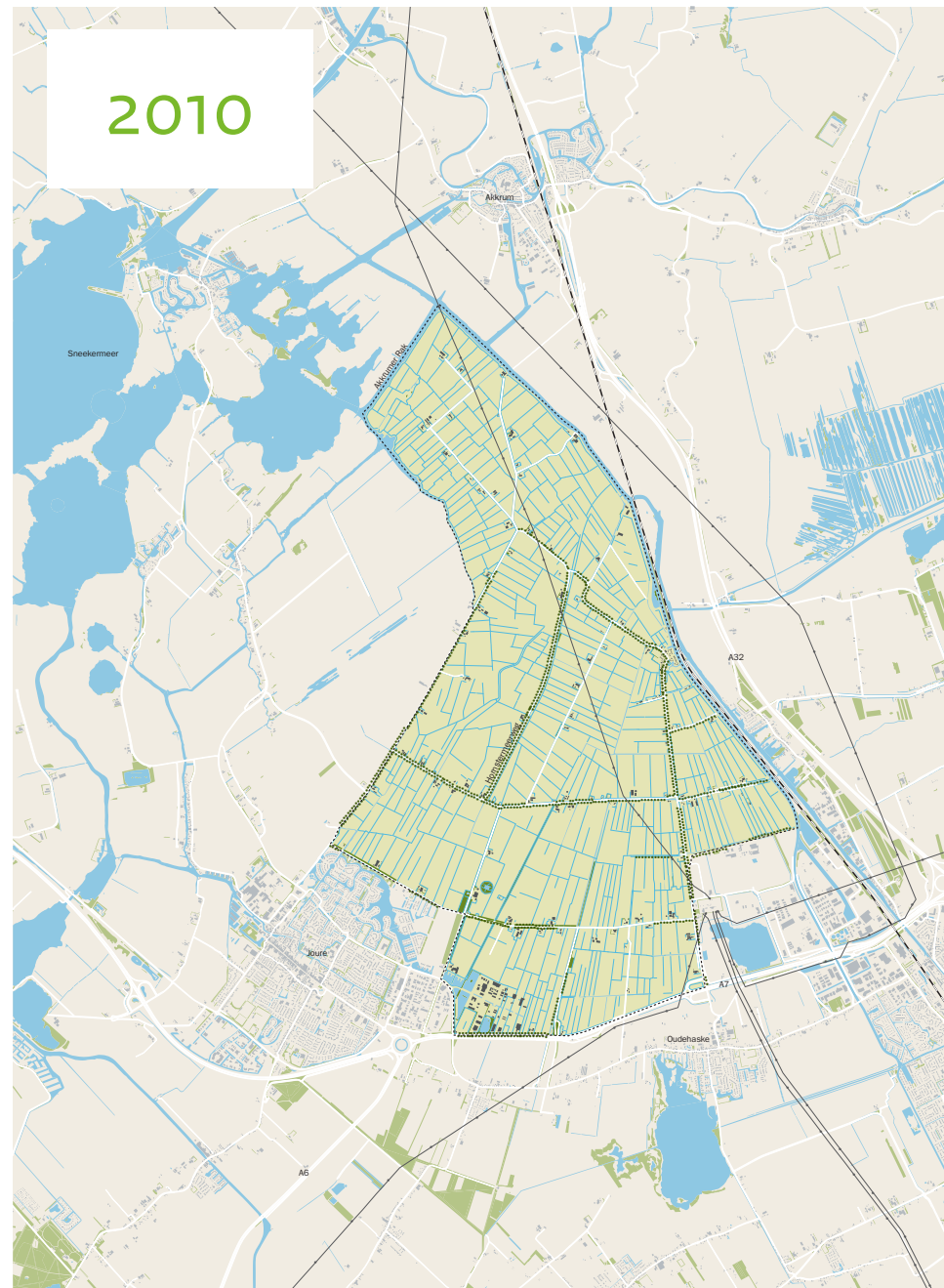
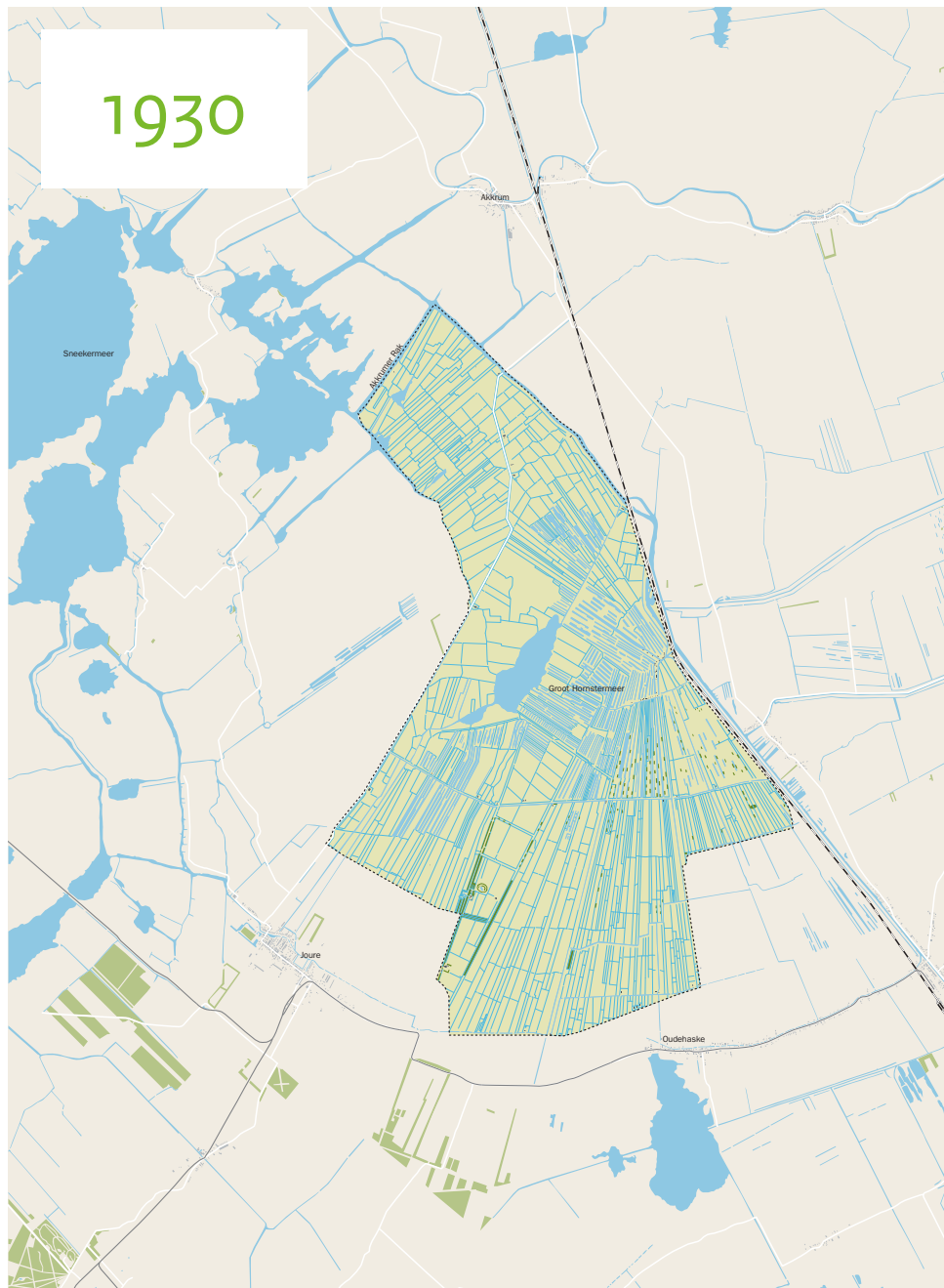
ingenieurs en landschapsarchitecten voor complexe ruimtelijke en waterstaatkundige vraagstukken, vernieuwde constructiewijzen en architectuur, standaardisering en de in het landschap aangepaste groenaanleg zijn kenmerkend voor de naoorlogse landinrichting.

Wederopbouw Haskerveenpolder

Dit document gaat over het gebied Haskerveenpolder (Skasterlân). Dit gebied is door de RCE op basis van de volgende drie kenmerken aangewezen als gebied van nationaal belang:

- Zeer open veenweidegebied met convergerende strookverkaveling.
- Dwars op kavels nieuwe ontsluitingswegen met jonge boerderijen.
- Lineaire groenstructuren, eendenkooi, dijkjes, vaarten.

Voor dit document zijn de volgende brondocumenten geraadpleegd: 'Atlas van de Wederopbouw Nederland 1940-1965' Anita Blom (red.); 'Wederopbouwlandschappen: de laag van maakbaarheid, onderzoek naar Haskerveenpolder en De Groep'. Feddes Olthof en Franz Ziegler; 'Landschap in delen. Overzicht van de geofactoren'. Berendsen, H. J. A.; 'Verdeeld land. De geschiedenis van de ruilverkaveling in Nederland vanuit een lokaal perspectief, 1890-1985'. Van De Bergh, S.

Vóór de wederopbouw

De Haskerveenpolder, nabij Joure-Heerenveen-Akkrum, is van oudsher een open weidegebied en ligt op het kruispunt van drie Friese landschappen: het Merengebied, het Laagveen-gebied en Gaasterland.

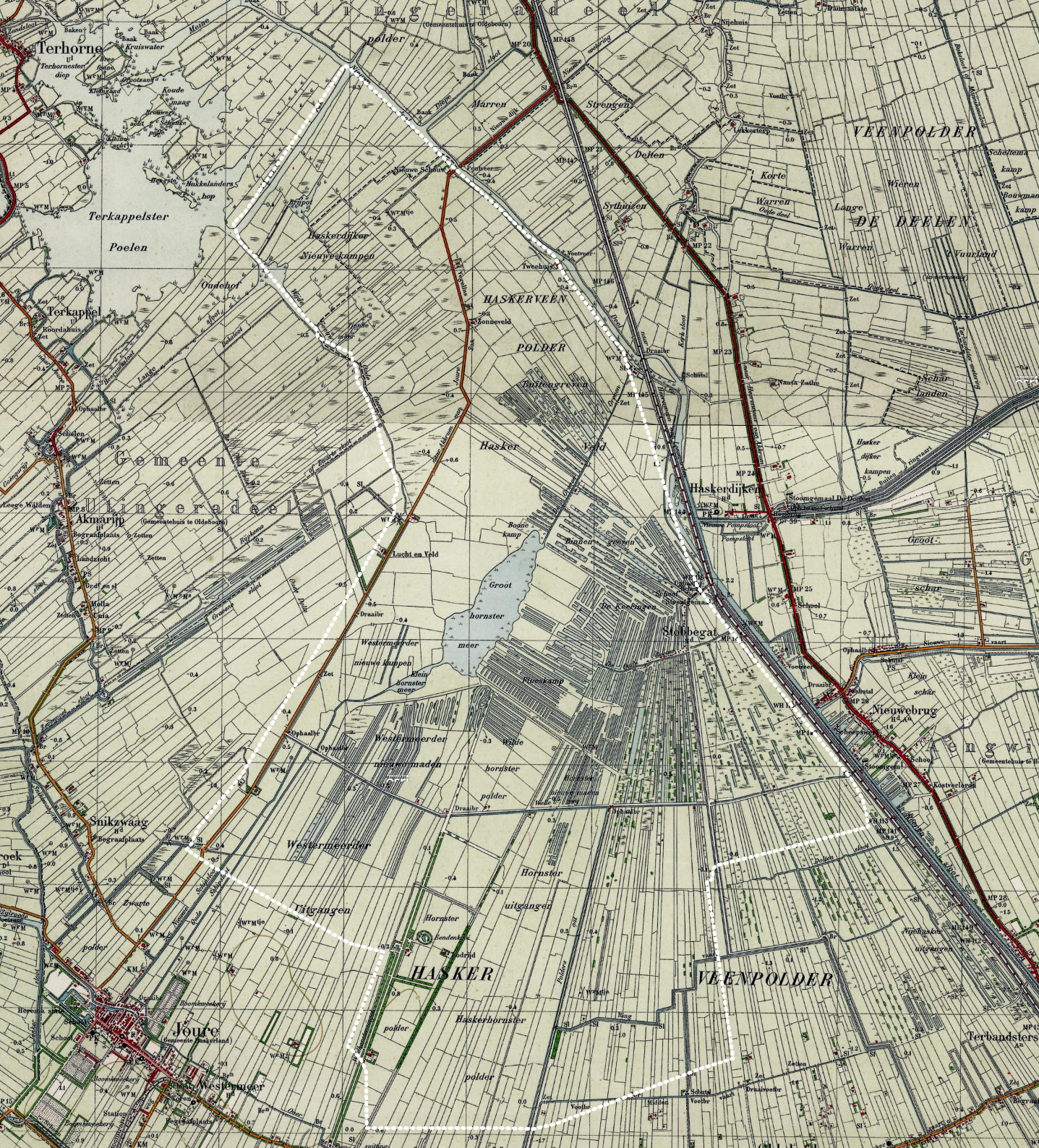
De polder bestaat bodemkundig uit drie verschillende zones, waardoor er een verschil in landschappelijke structuren is ontstaan, maar ook in hoogte (er is circa 3,50 meter hoogteverschil tussen de noordkant en de zuidkant van de polder):

1. Klei-op-veengronden. In het noorden van de polder bevinden zich de klei-op-veengronden. Hier is de verkaveling onregelmatig en blokvormig.
2. In het middengebied bevinden zich de veengronden. In de Middeleeuwen is het laagveen ontgonnen. Er werden systematisch evenwijdige greppels en sloten gegraven. Er ontstond een fijnmazige, opstreckende en rechtlijnige verkaveling, die naar het noorden toe convergerend verliep. Hierdoor ontstond een waaivormig patroon. Vanaf de zeventiende eeuw werd op grote schaal veen gewonnen. Hierdoor was aan het eind van de achttiende eeuw een groot deel van de polder 'verdronken'. In 1717 is een deel van het gebied ingepolderd door grootgrondbezitter Vegelin van Claerbergen. Hij heeft enkele monumentale beplantingsstroken aangelegd ten noorden van Joure, de Vegelinstroken. Deze werden uitgelijnd op kerktorens in de verte en accentueerden de convergerende verkaveling. Het middengedeelte van de polder bleef nat en moerassig, tot het Groot Hornstermeer en het overige verdronken gedeelte van de polder tussen 1855 en 1950 werd drooggemalen met het stoomgemaal (Stobbegat) en in cultuur werd gebracht als landbouwgrond. Hiervoor is de Middeleeuwse verkavelingsstructuur grotendeels hergebruikt. Het in cultuur brengen van de grond gebeurde in verschillende fases en min of meer onafhankelijk van elkaar.

3. Aan de zuidkant van de polder ligt een strook zandgronden. Op de rand van het ontginningsblok liggen op deze zand-ruggen de oorspronkelijke lintdorpen Nijehaske, Haskerhorne en Oudehaske.

Vóór het droogmalen van het middengedeelte van de polder waren er zeer beperkt wegen aanwezig. De enige verharde weg in de polder was de westelijk gelegen Vegelinweg, die de verbinding vormde tussen Joure en Akkrum en in 1723 door Vegelin van Claerbergen was aangelegd. Het gehucht Stobbegat (nu Vegelinsoord) was slecht ontsloten. Dit werd sterk verbeterd toen het Groot Hornstermeer en omliggende gebied werd drooggemalen met behulp van het stoomgemaal in Stobbegat. Dit vond plaats in de periode voorafgaand aan de ruilverkaveling, tussen 1930 en 1953. De Grevenweg werd aangelegd en aangesloten op de Vegelinweg. Ook werd de Middenweg aangelegd. Vanaf de Middenweg en Zwarte weg werd het drooggemaakte land haaks verkaveld. Hierdoor werd de oorspronkelijke kavelrichting gedraaid en verdween hier de oorspronkelijke convergerende, opstreckende verkaveling. Ook vervaagden hierdoor de Vegelinstroken ten noorden van de Meerscharweg. Ten zuiden van de Meerscharweg bleef het patroon van de Vegelinstroken wel intact.

Bebouwing was slechts beperkt aanwezig in de polder rond 1930. Verspreid door het gebied, langs de Vegelinweg en langs veenkades werden in de achttiende en negentiende eeuw enkele boerderijen gesticht. Er was een concentratie aan bebouwing in Stobbegat.

Historische kaart 1930, Grote Historische Atlas Friesland, grens zoals opgenomen in Atlas Wederopbouw (oorspronkelijke polder was groter) (afbeelding: Kadaster)

Ruimtelijke analyse

Na de oorlog stond men voor een aantal opgaven, welke direct of indirect van invloed waren op de ruimtelijke inrichting van het land: herstel en groei van de economie, verbetering van de landbouwproductie en het opheffen van de woningnood. Modernisering (o.a. in industrie, landbouw, infrastructuur, onderwijs, gezondheidszorg en technologie) en het opbouwen van de verzorgingsstaat kenmerkten de Wederopbouwperiode. Er heerste een positieve sfeer van vooruitgang, welvaart, maakbaarheid en rationalisme (modernisme). Hierbij vormden soberheid en doelmatigheid / efficiëntie vaak het uitgangspunt. De ruimtelijke gevolgen van de sociaal-economische en maatschappelijke opvattingen zijn ook in Haskerveenpolder zichtbaar.

Al vóór de ruilverkaveling (en Wederopbouwperiode) was gestart met het in cultuur brengen van de Haskerveenpolder. Dit werd voortgezet tijdens de Wederopbouwperiode. Het

ruilverkavelingsplan had dan ook niet tot doel om het landschap ingrijpend te veranderen, maar moest vooral leiden tot vergroting van de landbouwopbrengsten. Er werd voortgebouwd op de reeds aanwezige landschapsinrichting.

Voor Haskerveenpolder waren er twee directe aanleidingen voor de ruilverkaveling. Ten eerste was er de noodzaak om de waterhuishouding en de daarmee samenhangende agrarische productie van de polder te verbeteren. Door de verveningen waren er veel lokale verschillen ontstaan in drooglegging en bodemkwaliteit. Er was een groot aantal polderafdelingen en peilvakken en de begrenzing van de vakken was zeer grillig. Er was wateroverlast en het agrarische land was weinig productief. Bovendien waren de agrarische landen vrijwel uitsluitend over water bereikbaar. De grootste investering was daarom gericht op het gelijk trekken van de waterbeheersing in de hele polder.

Globale tijdlijn

Vóór de ruilverkaveling (ca. 1930-1940)

- Drooglegging Groot Hornstermeer en omliggende gebied
- Verder in ontginning brengen van Haskerveenpolder
- Aanleg ontsluiting zoals Meenscharweg, Grevenweg en Middenweg
- Verdraaiing oorspronkelijke kavelrichting vanaf Zwarteweg en Middenweg
- Landschap had reeds duidelijke achterkant en voorkant en werd steeds opener naar noorden toe

Start wederopbouw (ca. 1940-1953)

- Voortzetting in ontginning brengen van Haskerveenpolder
- Verbetering waterhuishouding
- Schaalvergroting door samenvoegen kavels en verwijderen sloten
- Enkele boerderijen toegevoegd, veelal zonder karakteristieke wederopbouw- architectuur en -kenmerken

Wederopbouw / ruilverkaveling (ca.1953-1970)

- Voortzetting in ontginning brengen van Haskerveenpolder
- Verbetering waterhuishouding
- Gemaal de Welle
- Schaalvergroting door samenvoegen kavels en verwijderen sloten
- Verplaatsen en toevoegen Wederopbouwboerderijen
- Krotopruiming
- Vervangen ophaalbruggen ed. door vaste betonnen plaatbruggen
- Aanleg boerderijstraten als Lange Ekers, de Traen
- Aanleg Hornstermeerweg en reservering strook voor snelweg
- Beplantingsstructuur volgens landschapsplan
- Elektriciteit, drinkwaternet, telefoon

Door de verbetering van de waterhuishouding konden de landbouwpercelen vervolgens efficiënter benut worden, omdat er minder watergangen noodzakelijk waren. Zo konden veel percelen samengevoegd worden.

De tweede reden voor de ruilverkaveling was de bereikbaarheid en de geplande aanleg van twee rijkswegen. Door de opstreckende verkaveling lag een groot deel van het land op een te grote afstand van de boerderijen in het lint van Oudehaske en waren landbouwkavels slecht bereikbaar. De beoogde aanleg van twee rijkswegen maakte het probleem acuut. De R43 (de huidige A7) werd parallel aan en ten noorden van het bebouwingslint van Oudehaske gesitueerd. Veel agrarische bedrijven zouden door de aanleg van de rijksweg van hun land in de Haskerveenpolder worden afgesneden. Daarom moest een groot aantal boerderijen verplaatst worden naar de Haskerveenpolder. Dit gebeurde onder andere langs de Lange Ekers, een nieuwe boerderijstraat die dwars door de Haskerveenpolder werd aangelegd. Ook langs de al aanwezige Meenscharweg werden nieuwe boerderijen toegevoegd, met name daar waar het land nog in cultuur gebracht moest worden.

Een tweede rijksweg was gepland vanaf Joure direct naar Akkrum (de R38). Vlak langs het geplande tracé van deze weg is daarom de Hornstermeerweg aangelegd, op relatief korte afstand van de Middenweg. Er werden geen nieuwe boerderijen ontsloten via deze weg, om zo het tracé later te kunnen opschalen tot autosnelweg. De R38 werd uiteindelijk nooit gerealiseerd. De reservering voor het tracé is nog herkenbaar aan de landweg en een bermsloot op grote afstand.

Parallel aan de ruilverkavelingen vond in de periode 1957 – 1964 streekverbetering plaats vanwege de grote maatschappelijke en sociale achterstand van de bevolking. Maatregelen die hieronder vielen waren onder andere de aanleg van elektriciteit, een drinkwaternet en een telefoonverbinding. Ook de krotopruijing, waarbij ongeveer 60 onbewoonbaar verklaarde optrekjes verwijderd werden, maakte hier onderdeel van uit. Als bijkomend effect werd de sociale ontsluiting verbeterd, waardoor boeren beter deel konden nemen aan het maatschappelijk leven. Ook was er overheidshulp bij de vestiging van bedrijven.

Ontwerpgedachte

De Ruilverkaveling Haskerveenpolder is in 1953 aangevraagd. Doordat deze onder de Ruilverkavelingswet van 1954 is uitgevoerd, was een Landschapsplan verplicht. Het ontwerp voor de ruilverkaveling dateert uit 1957 en was gebaseerd op de reeds aanwezige landschappelijke structuren. De ‘voorkant’ van het landschap bevond zich nog steeds aan de zuidzijde en naar het noorden toe werd bebouwing en beplanting steeds ‘dunner’. De open landschappelijke kamers werden steeds groter, waarbij men uitging van de oorspronkelijke convergerende opstreckende verkaveling (behalve daar waar deze al was verdwenen, zoals in het middengedeelte van de polder). Het ontwerp ging uit van een populierenbeplanting langs de hoofdwegen Zwarte Weg / de Dolten, Grevenweg en Hornstermeerweg. Langs de Meenscharweg bevond zich een dubbele laan aan één zijde van de weg en aan de andere zijde de watergang. Langs de Lange Ekers was singelbeplanting gepland. Binnen het ontwerp zijn cultuurhistorische elementen als de eendenkooi en de Vegelinstroken opgenomen.

Massa-ruimte

Reeds voor de ruilverkaveling kende het landschap een grootschalige openheid. Door de verveening en ontveening was het landschap hier en daar wel meer verdicht door opschot van beplanting op restantjes land. Dit was met name het geval in het centrale en oostelijke deel van de polder. Door de verbetering van de agrarische gronden en het in cultuur brengen van het 'verdrongen land' is de openheid hier en daar in algemeenheid toegenomen.

Door uitplaatsing van boerderijen langs 'boerderij- straten' is de polder opgeknipt in meerdere grote ruimtes. In het ruilverkavelingsplan is het oorspronkelijke karakteristieke verschil van voorkant en achterkant van het landschap behouden gebleven. De nieuwe boerderijweg is aan de voorzijde gerealiseerd en naar de achterzijde neemt de grootte van de open ruimtes toe. In de zuidelijk deel van de polder zijn de landschappelijke kamers kleiner dan in het noordelijk deel. Dit is ook zichtbaar in de, in het ruilverkavelingsplan geplande, wegbeplanting. Naar achteren toe wordt de beplanting steeds 'dunner'.

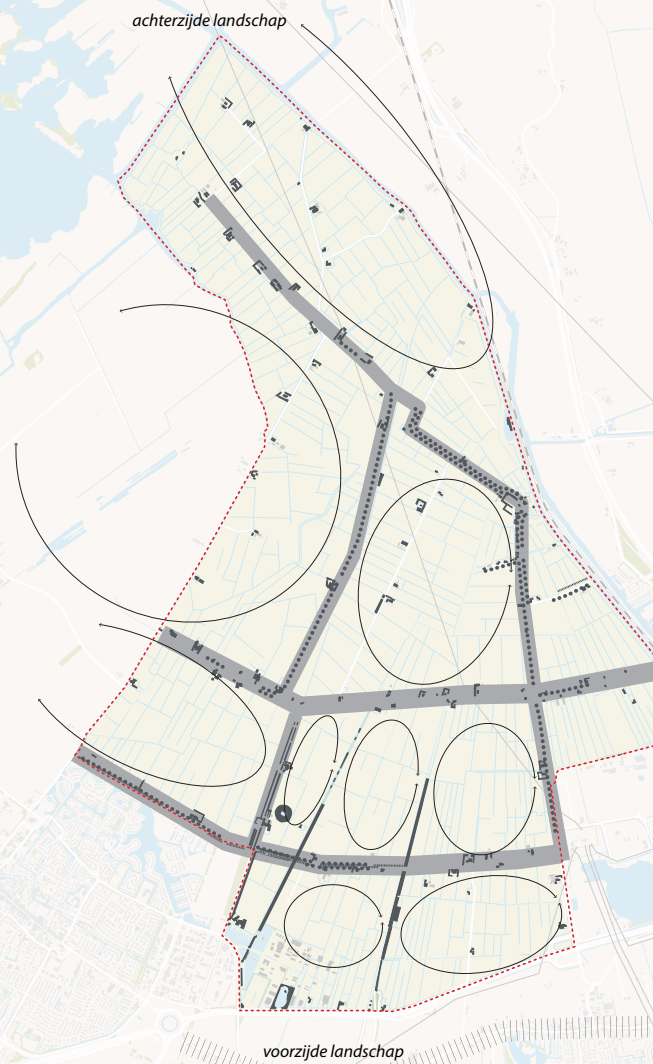
De schaal van de kavels is door de ruilverkaveling vergroot door samenvoeging van kavels. Daardoor zijn kavelsloten verdwenen en is in het algemeen een grootschaliger landschap ontstaan. De verbetering van de waterhuishouding maakte akkerbouw mogelijk, maar het hoofdgebruik bleef grasland.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Grote open ruimtes.
- Duidelijke voor- en achterkant van het landschap met grotere open ruimtes naar het noorden toe.
- Grotere kavels en minder sloten.
- Grondgebruik hoofdzakelijk grasland.

Voorbeeld van een grote open kamer in het midden van het komgebied

- ..... Massa, gevormd door beplanting en/of bebouwing
- Open ruimte
- 'Rand' van landschappelijke kamer, gevormd door infrastructuur al dan niet met wegbeplanting en bebouwing
- ||||| Voorzijde van het landschap, van hieruit het landschap ooit min of meer ontgonnen

Verkaveling

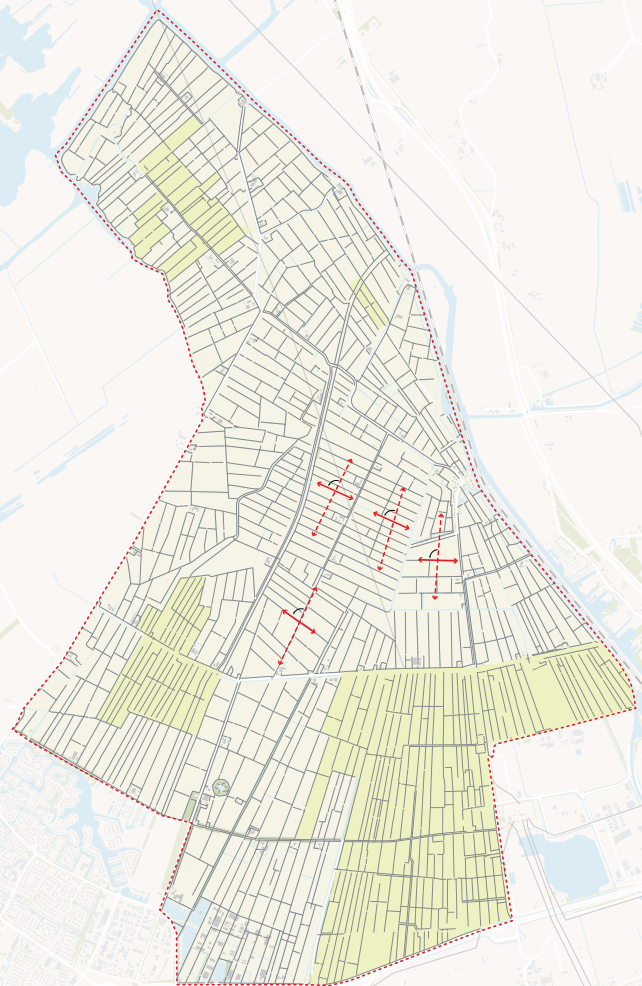
De modernisering is vooral in de verkaveling zichtbaar (al was dit wel al vóór de Wederopbouw in gang gezet). Door de ruilverkaveling vond verdere rationalisatie van de verkaveling plaats. Door de verbetering van de waterhuishouding konden de smalste kavels van de veenontginningen worden verbreed tot een maat die een efficiënter agrarisch gebruik mogelijk maakte. Bij de verkaveling werd een maatvoering van 500 tot 800 meter aangehouden. Het oorspronkelijke convergerende kavelpatroon is bij de ruilverkaveling grotendeels gehandhaafd. Op sommige plaatsen is echter dwars op de oorspronkelijke structuur herverkaveld, maar dit heeft reeds plaatsgevonden vóór de Wederopbouwperiode, als vervolg op het in cultuur nemen van het drooggemalen Groot Hornstermeer. Dit is met name het geval ten oosten van de Hornstermeerweg en tussen de Middenweg en de Zwarteweg.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Rationeel kavelpatroon.
- Maatvoering van 500 tot 800 m.
- Samengevoegde en dus minder smalle kavels.

Opstreckende verkaveling

- Reeds vóór ruilverkaveling verdraaide kavelrichting (1930-1953)
- Schaalvergroting door ruilverkaveling (1953-1970)
- Verkaveling (1970)

Ontsluiting

De geplande snelwegen R43 (A7) en R38 waren onder andere aanleiding voor de ruilverkaveling en aanpassing van de infrastructuur. Ten westen van en parallel aan de Middenweg werd een strook gereserveerd voor de toekomstige (maar nooit gerealiseerde) R8. Een deel van het traject werd alvast aangelegd in de vorm van de Hornstermeerweg. Omdat deze later tot snelweg verbreed zou worden, ontsluit deze weg slechts een enkele boerderij. Deze gereserveerde strook is nog duidelijk zichtbaar in het kavel- en slotenpatroon.

Om de agrarische gronden beter te ontsluiten en vanwege de uitplaatsing van een groot aantal boerderijen werden nieuwe wegen aangelegd. In totaal werd 32 kilometer weg aangelegd of verbeterd. Met name de boerderijstraat Lange Ekers vormde een grote ingreep. Deze nieuw toegevoegde weg doorsnijdt het oorspronkelijke opstreckende verkavelingspatroon haaks. In de opzet van het ruilverkavelingsplan is het, voor de veenontginningen karakteristieke, verschil in voorkant en achterkant van het landschap herkenbaar gebleven: de nieuwe boerderijweg is aan de voorkant gelegd; naar de achterkant van het gebied, tegen het kanaal aan, is de maat van de open ruimtes groter en liggen boerderijen als losse eilanden in dat open landschap. Aan de noordkant van de polder zijn vanaf de Vegelinsweg nog twee boerderijwegen aangelegd, die doodlopen op de Terkaplesterpoelen en op het kanaal (De Traen / Nije Kampen / It Rak, Konventswei en Deelswal).

Door aansluiting van de Zwarte Weg op de A7 is de polder direct ontsloten. Dit is de ontsluitingsweg naar de enige bebouwingkern in de polder, het buurtschap Vegelinsoord (voorheen Stobbegat).

Kenmerkend is dat de nieuwe wegen werden aangelegd met voldoende brede bermen voor eventuele laanbeplanting..

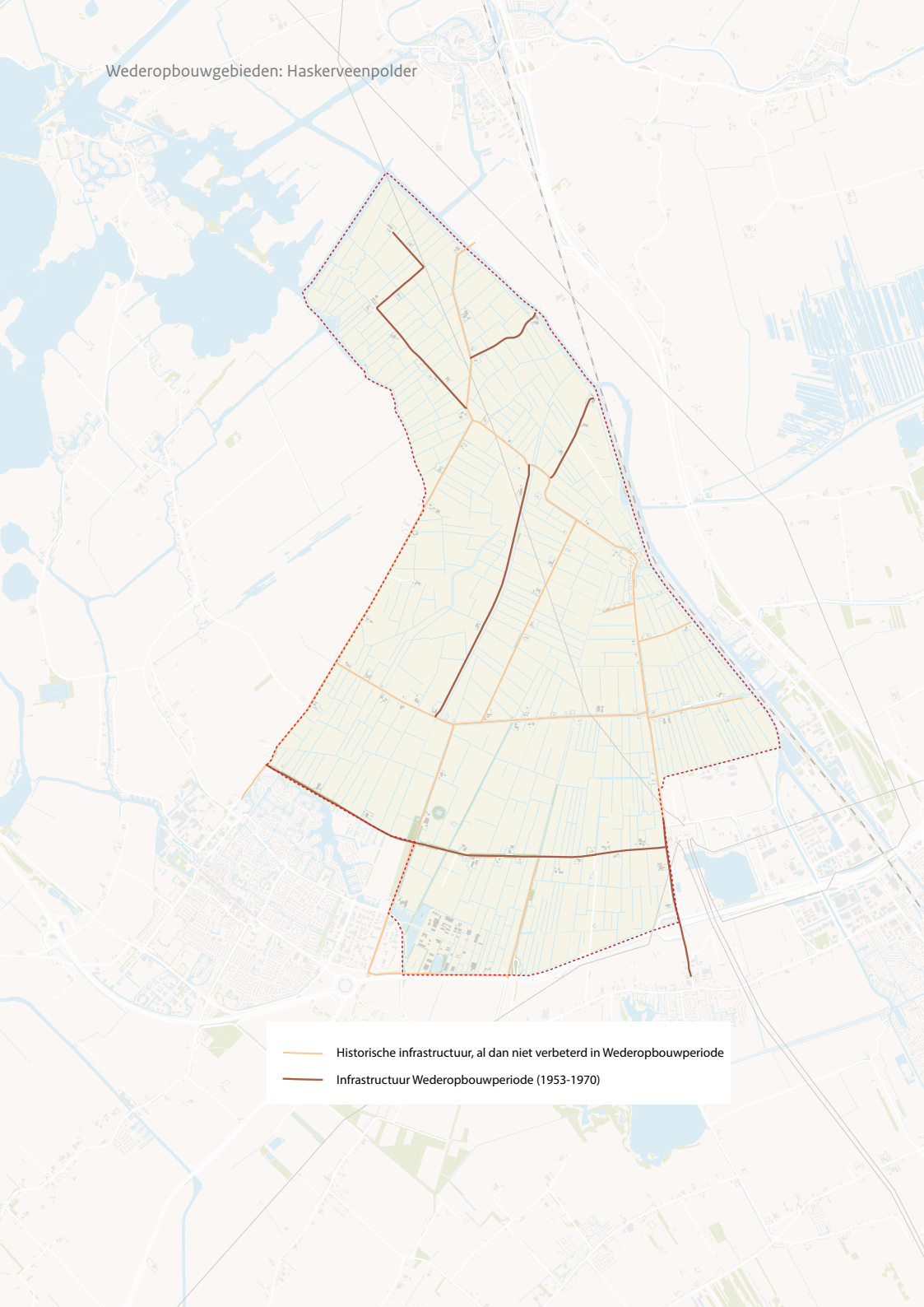
Boerderijstraat De Traen, voldoende brede bermen voor eventueel bomen

Boerderijstraat Lange Ekers (oostelijk), inmiddels verbreed

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Nieuwe infrastructuur: boerderijstraten zoals Lange Ekers, en andere.
- Voor de snelweg R8 gereserveerde ruimte langs de Hornstermeerweg; herkenbaar aan slotenpatroon en het afwezig zijn van bebouwing.
- Voldoende brede bermen voor laanbeplanting.

- Historische infrastructuur, al dan niet verbeterd in Wederopbouwperiode
- Infrastructuur Wederopbouwperiode (1953-1970)

Water

Het Heerenveense Kanaal, It Deel, Akkrumer Rak, Oude Geeuw en Doltensloot vormden de duidelijk herkenbare begrenzing van de Haskerveenpolder en zijn belangrijke watergangen voor de ontwatering van de polder.

Al vóór de Wederopbouw werd het Groot Hornstermeer drooggelegd en was een start gemaakt om grote natte en moerassige delen van de polder in cultuur te brengen (o.a. tussen het Groot Hornstermeer en Stobbegat). Tijdens de ruilverkaveling zijn de resterende uitgeveende kavels droogge maakt en zijn diverse investeringen gedaan om de waterhuishouding te verbeteren. Een aantal historische hoofdwatergangen is verbreed om een goede doorstroming naar het gemaal mogelijk te maken. Ook werd een aantal nieuwe hoofdwatergangen aangelegd en werd er op een centrale plek een nieuw elektrisch gemaal gebouwd: De Welle. Dit gemaal laat het grootste deel van de polder afwateren op de hoofdboezem, het Heereveens Kanaal. Het noordelijk deel van de polder heeft een eigen gemaal aan dit kanaal.

Het aantal peilvakken in de polder is door deze maatregelen sterk verminderd.

De vaarverbindingen werden niet meer als functioneel beschouwd en werden opgeheven. Ophaalbruggen en draai-bruggen werden vervangen door vaste betonnen bruggen. Deze zijn sober en doelmatig vormgegeven.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Gemaal de Welle en noordelijke gemaal.
- Verbeterde of nieuw aangelegde watergangen als Polderboschvaart, watergang langs Meenscharweg, Haskersloot, Doltensloot.
- Rationeel slotenpatroon.
- Betonnen bruggen met sobere en doelmatige vormgeving.

Hoofdwatergang langs de Meenscharweg, met betonnen plaatbruggen naar de Wederopbouwboerderijen

Groen

Het Landschapsplan, behorende bij de ruilverkaveling, zette niet in op het maken van nieuwe beplantingselementen in het agrarisch gebied, maar pleitte voor het maken van wegbermen met voldoende breedte voor een eventuele laanbeplanting. Het oorspronkelijke groene karakter en de openheid is behouden gebleven door het slechts beperkt aanbrengen van beplanting. Daarbij werd voortgeborduurd op het oorspronkelijke karakter met een duidelijke voor- en achterkant van het landschap: naar achteren toe wordt de beplanting steeds dunner en wordt uiteindelijk achterwege gelaten.

De meeste agrarische erven waren omzoomd met erfbeplanting, maar dit maakte geen deel uit van het Landschapsplan. Ze lagen als groene eilanden in het landschap. Meestal waren de erven niet geheel rondom beplant, maar vooral aan de noord- en de westkant, om de wind te keren. Als de boerderij met z'n voorerf op het noorden was gericht, zorgde een grote boomgroep hier meestal voor de winddekking. De meeste boerderijen hadden aan de achterkant open zicht op het land.

Dankzij het, onder de Ruilverkavelingswet van 1954, verplichte Landschapsplan zijn belangrijke groenstructuren als de 18de eeuwse 'Vegelinstroken' (waaronder de Wildehornstersingel) en de eendenkooi behouden.

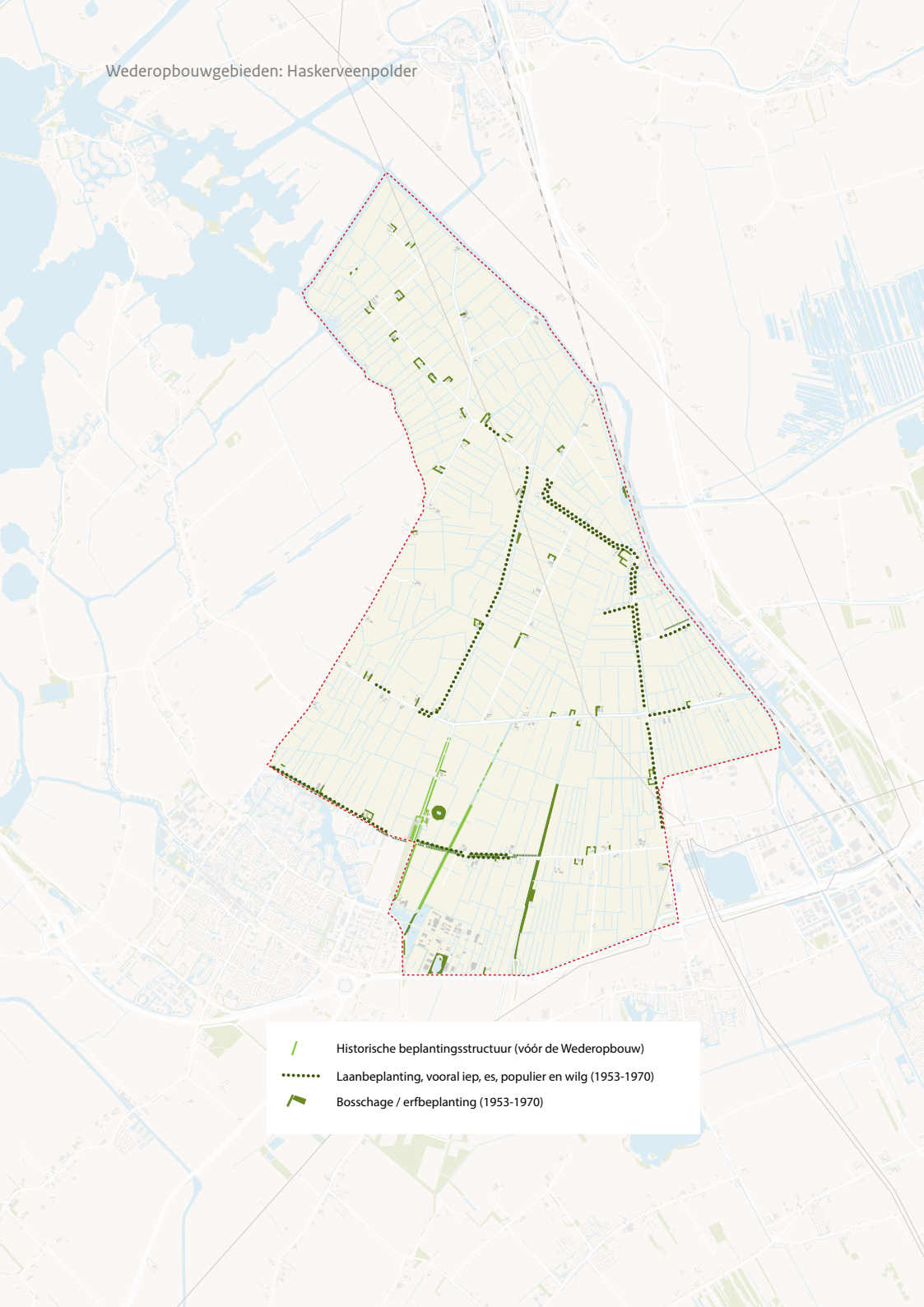

Het is opvallend dat een grote ingreep van de ruilverkaveling, de nieuwe boerderijweg Lange Ekers, oorspronkelijk alleen heel bescheiden van een struikbeplanting werd voorzien. Inmiddels is deze weg voor een deel wel dicht beplant, mogelijk door het uitgroeien van het struweel. Recent is bovendien een aantal lanen opnieuw aangeplant met Es en Iep.

Erven als groene eilanden in het open landschap

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Weinig tot geen wegbeplanting.
- Naar achterzijde toe (noorden) steeds dunner wordende en/of geheel afwezige wegbeplanting.
- Aanwezige laanbeplanting bestaat uit: Iep, Es, Populier en Wilg.
- Verspreid gelegen groene erven als eilanden in het verder open landschap.
- Erfbeplanting veelal niet rondom, maar vooral aan de noord- en westzijde (als windkering), aan achterzijde open zicht op het land.
- Grote boomgroep op voorerf indien boerderij op noorden is gericht.

-
- Historische beplantingsstructuur (vóór de Wederopbouw)
  - Laanbeplanting, vooral iep, es, populier en wilg (1953-1970)
  - Bosschage / erfbeplanting (1953-1970)

Bebouwing

De geplande aanleg van de A7 maakte uitplaatsing van een groot aantal boerderijen noodzakelijk. Verspreid langs de nieuw aangelegde wegen in de Haskerveenpolder werden circa 40 boerderijen gesticht. De boerderijen verschillen in omvang en hebben al dan niet vrijstaande woningen. Van oudsher werden er in de Haskerveenpolder kleine stelpboerderijen gebouwd, waarbij de schuur en het woonhuis één volume vormden. De boerderijen uit de wederopbouwperiode hebben een herkenbare typologie, waarbij de schuur en het woonhuis als losse elementen herkenbaar zijn, verbonden door een tussenlid (hals). Dit scheidt van woon- en werkgedeelte (stal) sloot aan bij het moderne principe van functiescheiding en hygiëne. Ook ging men in de Wederopbouwperiode de woning meer op de zon oriënteren en koos men soms voor een andere erfinrichting: stal en woning werden zo gesitueerd dat de woning niet in de schaduw van de hoge stal kwam te liggen. Hierdoor is de stal soms prominenter aan de weg komen te liggen of is de woning zijdelings geschakeld.

De stal heeft in veel gevallen nog een traditioneel uiterlijk, met grote steile schilddaken met rode pannen, betonnen stalramen en met een op de top geplaatst 'uilenbord'. Alleen aan details als raamopeningen met ventilatiesleuven en aan het metselverband is af te lezen dat het om een wederopbouwstal gaat.

Aan de vormgeving van de woonhuizen is de bouwperiode veel duidelijker af te lezen. De woningen zijn sober en doelmatig gebouwd, met een aantal typische wederopbouwkenmerken:

beide kopgevels zijn symmetrisch van opbouw;

in de kopgevel opgemetselde schoorstenen;

een steil pannendak, rood of zwart;

vier ramen in de kopgevels, twee grote ramen beneden en twee kleinere openslaande ramen op de eerste verdieping;

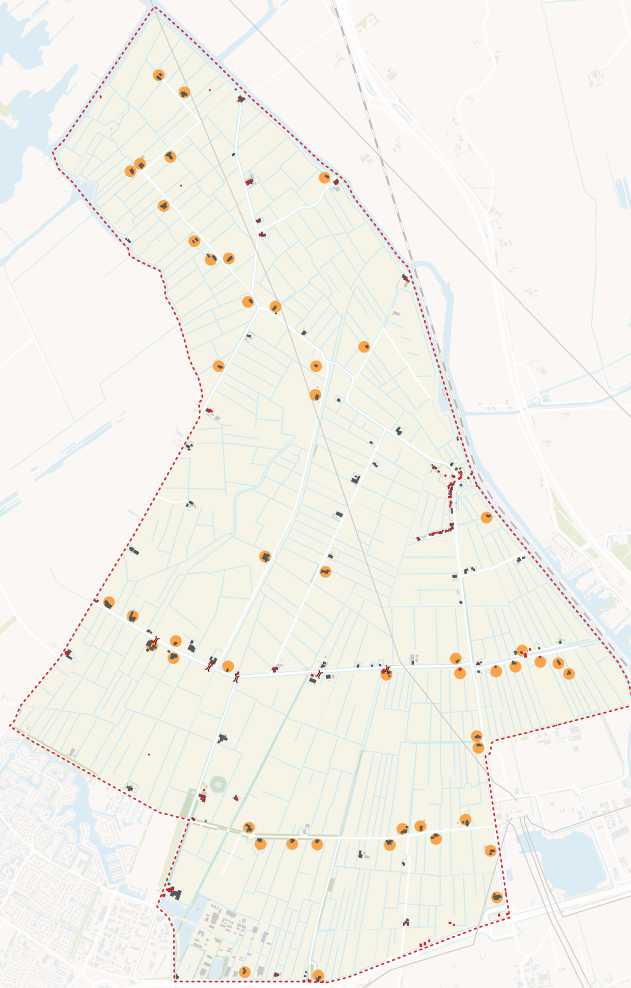
een formele voordeur, symmetrisch geplaatst in de langsgewel, een achterdeur in het tussenlid naar de stal.

Kenmerkend voor de nieuwe bebouwingsstroken zijn de betonnen plaatbruggen.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Karakteristieke Wederopbouwboerderijen, met veelal gescheiden woonhuis en bedrijfsgedeelte, verbonden door een tussenlid (hals). Kop-hals-romp.
- Verspreide, verspringende ligging langs de zogenaamde boerderijstraten
- Betonnen plaatbruggen.
- Gemaal de Welle (zie ook bij p.18 water).

- Historische bebouwing (vóór1930)
- Bebouwing (1930-1953) (zonder typische Wederopbouwarchitectuur)
- Wederopbouwboerderij (1953-1970)
- ✕ Betonnen plaatbrug (1953-1970)
- ◆ Gemaal de Welle (1953-1970)

Bijzondere elementen

Tot 1940 werd het belang van natuur- en landschapsbouw of landschapsarchitectuur nauwelijks meegenomen in de planvorming. Pas in 1954 werd de noodzaak van de landschapsverzorging wettelijk erkend, middels de Ruilverkavelingswet van 1954 waarin het landschapsplan een verplicht onderdeel werd.

Onder deze wet is een aantal cultuurhistorisch waardevolle elementen en structuren in het gebied gehandhaafd, zoals een eendenkooi en de Vegelinstroken. In het ruilverkavelingsplan werd duidelijk rekening gehouden met deze elementen. Ook zijn enkele dijken en de vorm van het voormalig Groot Hornstermeer (zichtbaar in het sloten- en verkavelingspatroon) nog herkenbaar.

Kernkwaliteiten behouden in Wederopbouwperiode:

- Behouden cultuurhistorische elementen als de Vegelinstroken en de eendenkooi als bewijs dat men het belang van natuur en landschap ging inzien.

Vegelinstroken: ontworpen groene singel, in Wederopbouwperiode behouden

The map displays the Haskerveenpolder area, which was reclaimed from the sea. A large, irregularly shaped area is outlined with a red dashed line, representing the former Groot Hornstermeer. Within this area, several green lines and shapes indicate preserved green elements from the reclamation period, including a prominent green rectangle and a green circle. The map also shows a network of blue lines representing waterways and a grid of white lines representing land parcels.

— Herkenbare contouren voormalige Groot Hornstermeer
(drooggelegd vóór Wederopbouwperiode)

— In Wederopbouwperiode behouden groenelementen (Vegelinstroken
en eendenkooi, vóór 1953)

Huidige situatie

Het oorspronkelijke en typische wederopbouwkaracter is tot op de dag van vandaag nog duidelijk herkenbaar in de Haskerveenpolder. Na de ruilverkaveling hebben zich wel enkele autonome ontwikkelingen voorgedaan zoals verdere verstedelijking. Joure en Heerenveen zijn verder uitgebreid in het zuidelijke deel van de oorspronkelijke Haskerveenpolder. Er bevindt zich hier inmiddels zowel woonbebouwing, als bedrijvigheid en een zandwinplas. Dit is ten koste gegaan van de openheid van de Haskerveenpolder. Bovendien is door deze stedelijke uitbreidingen de boerderijweg Lange Ekers minder prominent en herkenbaar in het open landschap komen te liggen.

Ten westen van de spoorweg is het Nieuwe Heerenveense Kanaal gegraven en de R43 is opgewaardeerd tot de snelweg A7. Hierdoor is het zuidelijke deel van de Haskerveenpolder afgesneden van het noordelijke deel. Een opvallende nieuw toegevoegde ruimtelijke structuur is de hoogspanningslijn dwars door de polder heen, met het hoogspanningsstation Oudehaske in de zuidoosthoek van de polder.

Er zijn geen grote planmatige maatregelen meer uitgevoerd in de polder na de ruilverkaveling. Wel heeft er een verdere schaalvergroting binnen de verkaveling plaatsgevonden, waarbij kavels zijn verbreed (samen gevoegd) en sloten zijn gedempt. De convergerende opstreekende verkaveling is hierdoor op een aantal plekken niet meer duidelijk herkenbaar. Het grondgebruik in de polder is grotendeels hetzelfde gebleven (voornamelijk grasland voor agrarisch gebruik). Ook in de agrarische bedrijfsvoering heeft er zich een schaalvergroting voorgedaan. Tijdens uitvoering van de ruilverkaveling was de gemiddelde bedrijfsgrootte 20 hectare; dit is nu ruim verdubbeld. Het aanzien en de omvang van de erven van de boerderijen zijn veranderd, doordat er onder andere nieuwe (grotere) stallen en silo's zijn toegevoegd. De bebouwing past vaak niet meer binnen het oorspronkelijk erf.

Het aantal agrarische bedrijven is minder geworden, maar nog altijd is het aantal agrarische erven groter dan het aantal woonerven, zodat het gebied de agrarische sfeer is blijven ademen.

Omdat de landbouwmachines steeds groter zijn geworden, is hier en daar een aantal wegen verbreed. Het beplantingspatroon dat in de ruilverkaveling is aangelegd vormt ook in de huidige tijd nog steeds de basis. Langs een aantal polderwegen zijn recent nieuwe bomen (Es en Iep) als laanbeplanting aangeplant. De ooit in de ruilverkaveling geplante singel langs de boerderijweg de Nieuwe Ekers is uitgegroeid tot een laan.

Toch zijn in algemene zin de kernkwaliteiten uit de Wederopbouwperiode nog goed zichtbaar en herkenbaar, zoals het volgende kaartbeeld laat zien.

stedelijke bebouwing Joure

zandwinlocatie Heerenveen binnen Haskerveenpolder

agrarische schaalvergroting

boerderijstraten verbreed

hoogspanningslijn door Haskerveenpolder

Kernkwaliteiten

De belangrijkste structuurdragers van de Haskerveenpolder uit de Wederopbouwperiode zijn de opgewaardeerde boerderijstraat Meenscharweg en de nieuw toegevoegde Lange Ekers. Ook in het noordelijk deel van de polder is een boerderijstraat toegevoegd. De karakteristieke Wederopbouwboerderijen liggen verspreid en verspringend langs deze boerderijstraten, zodat het landschap nog steeds als bijzonder open wordt ervaren. De erven met hun beplanting als windkering liggen als groene eilanden in het open landschap. De verkaveling is haaks op de boerderijstraten georiënteerd en is van oorsprong opstrekkend en convergerend. Naar het noorden toe worden de landschappelijke kamers steeds groter en opener en de beplanting steeds dunner.

De Polderboschvaart en de watergang langs de Meenscharweg vormen eveneens belangrijke structuurdragers. De omliggende watergangen als het Heerenveense Kanaal, Akkrumer Rak, Oude Geeuw en Doltenslot zijn duidelijk herkenbaar als begrenzing van de polder en speelden eveneens een belangrijke rol bij de ontwatering van de polder. Dwars door het gebied is één van de aanleidingen voor de ruilverkaveling nog zichtbaar in de vorm van een gereserveerde strook voor de aanleg van de R38. Karakteristiek voor de Wederopbouw ten slotte is de aandacht voor reeds aanwezige cultuurhistorische elementen en zo zijn de Vegelinstroken en de eendenkooi bewaard gebleven.

Massa-ruimte

- Grote open ruimtes.
- Duidelijke voor- en achterkant van het landschap met grotere open ruimtes naar het noorden toe.
- Grotere kavels en minder sloten.
- Grondgebruik hoofdzakelijk grasland.

verkaveling

- Rationeel kavelpatroon.
- Maatvoering van 500 tot 800 m.
- Samengevoegde en dus minder smalle kavels.
- In ontginning gebrachte gronden.

ontsluiting

- Nieuwe infrastructuur: boerderijstraten zoals Lange Ekers, Hornstermeerweg, De Traen / Nije Kampen / It Rak, Konventswei, Deelswal, De Dolten.
- Voor de snelweg R38 gereserveerde ruimte langs de Hornstermeerweg; herkenbaar aan slotenpatroon en het afwezig zijn van bebouwing.
- Voldoende brede bermen voor laanbeplanting.

water

- Gemaal de Welle en noordelijke gemaal.
- Verbeterde of nieuw aangelegde watergangen als Polderboschvaart, watergang langs Meenscharweg, Haskersloot, Doltensloot.
- Rationeel slotenpatroon.
- Betonnen bruggen met sobere en doelmatige vormgeving.

groen

- Weinig tot geen wegbepanting.
- Naar achterzijde toe (noorden) steeds dunner wordende en/of geheel afwezige wegbepanting.
- Aanwezige laanbeplanting bestaat uit: iep, es, populier en wilg.
- Verspreid gelegen groene erven als eilanden in het verder open landschap.
- Erfbeplanting veelal niet rondom, maar vooral aan de noord- en westzijde (als windkering), aan achterzijde open zicht op het land.
- Grote boomgroep op voorerf indien boerderij op noorden is gericht.

bebouwing

- Karakteristieke Wederopbouwboerderijen, met veelal gescheiden woonhuis en bedrijfs-gedeelte, verbonden door een tussenlid (hals). Kop-hals-romp.
- Verspreide, verspringende ligging langs de zogenaamde boerderijstraten
- Betonnen plaatbruggen.
- Gemaal de Welle.

behouden bijzondere elementen

- Behouden cultuurhistorische elementen als de Vegelinstroken en de eendenkooi als bewijs dat men het belang van natuur en landschap ging inzien.

- Open ruimte (vóór 1953 en 1953-1970)
- ▨ Opstreekende verkaveling uit Wederopbouw (1953-1970)
- Gebied met samengevoegde kavels t.t.v. Wederopbouw (1953-1970)
- ▬ Boerderijstraat (1953-1970)
- Historische infrastructuur (vóór 1953)
- Herkenbare, voor snelweg gereserveerde zone (1953-1970)
- Gemaal de Welle (1953-1970)
- Hoofdwatergang (vóór 1953 en 1953-1970)
- ⋯ Groenstructuur (1953-1970)
- Wederopbouwboerderij (1953-1970)
- ✚ Betonnen plaatbrug (1953-1970)
- Behouden Vegelinstroken (vóór 1953)
- ⋯ Behouden contour voormalige Hornstermeer (vóór 1953)

Bronnen: **Anita Blom (red.):** Atlas van de Wederopbouw Nederland 1940-1965, ontworpen aan Nederland. **Feddes Olthof en Franz Ziegler:** Wederopbouwlandschappen: de laag van maakbaarheid, onderzoek naar Haskerveenpolder en De Groep". (onder andere gebaseerd op het Rapport ruilverkaveling Haskerveenpolder, met bijlagen landschapsplan en plan van wegen en waterlopen (1957) van de Centrale Cultuurtechnische Commissie).

Berendsen, H. J. A. (2005): Landschap in delen. Overzicht van de geofactoren. **H+N+S, (2014):** Wederopbouwgebied Ruilverkaveling Beltrum. Analyse en aanbevelingen. **Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2011)** Ruilverkaveling. Gids Cultuurhistorie 18, 2011. **Van De Bergh, S. (2009):** Verdeeld land. De geschiedenis van de ruilverkaveling in Nederland vanuit een lokaal perspectief, 1890-1985. Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid. De functies van de verzorgingsstaat. Geraadpleegd via: <http://www.wrr.nl/publicaties/samenvattingen/samenvatting-de-verzorgingsstaat-herwogen/2-de-functies-van-de-verzorgingsstaat/>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Wederopbouwgebieden. Geraadpleegd via: <http://erfgoedmonitor.nl/onderwerpen/wederopbouwgebieden>

Colofon

Gebiedsdocument Haskerveenpolder

Samenstelling en tekst: Land-id

Afbeeldingen en foto's: zijn afkomstig van Land-id tenzij anders vermeld.

De tekeningen en het kaartmateriaal zijn vervaardigd door Land-id.

Luchtfoto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Siebe Swart,

Ontwerp: Tegenwind grafisch ontwerp

Bij het tot stand komen van deze publicatie is zoveel mogelijk getracht toestemming te krijgen voor het beeldgebruik van de oorspronkelijke rechthebbenden of hun uitgevers. Indien een rechthebbende denkt aanspraak te kunnen maken op een beeld, dan kunt u contact opnemen met InfoDesk info@cultureelerfgoed.nl

Er heeft geen nader gedetailleerd veldonderzoek plaatsgevonden in het kader van deze gebiedsbeschrijving.

©Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2016

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed staat voor de bescherming van het roerende en onroerende erfgoed van nationaal belang. Met specialistische kennis stimuleert de dienst een goede zorg voor archeologie, monumenten, cultuurlandschap, beeldende kunst en kunstnijverheid.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421 | fax 033 – 421 7 799
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl